

OBČA STILISTIKA (P8)

Estetska funkcija jezika in osnove poetike (2):

Izbira besed in tropi

Viri: M. Kmecl
S. Trdina
J. Kos

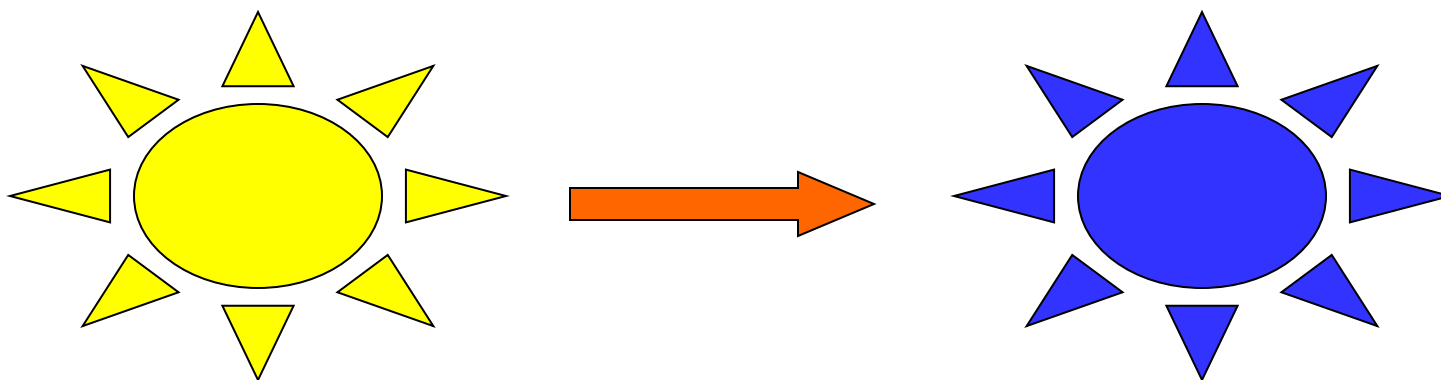

zvok – pomen – predstava

- ⌘ Izbira zvočnih prvin ni učinkovita brez pomenskih povezav.
- ⌘ Jezik je sredstvo sporazumevanja s pomočjo logičnih pomenov, ne pa toliko s pomočjo ritma (ples) ali melodije (glasba).
- ⌘ V običajni rabi so predstave, ki jih zbudi beseda, nevtralne, povsakdanjene, mehanizirane.

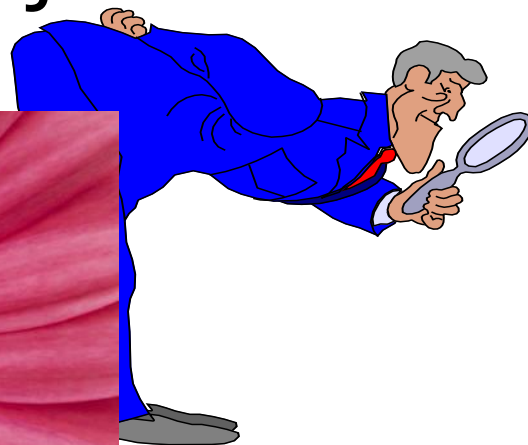
SPREMEMBA POMENA

- ⌘ Če želimo predstavne zveze osvežiti, storimo to s posebno rabo besednega pomena, s pomenskimi odkloni.
- ⌘ M. Kmecl: Mala literarna teorija, str. 100.

Pritegnitev pozornosti

⌘ Poimenujemo z besedo, ki ni običajna, pa vendar s svojo običajno označevalno vrednostjo ne tako daleč od nje, da ne bi vsaj s pomočjo sobesedila uganili, kaj označuje.

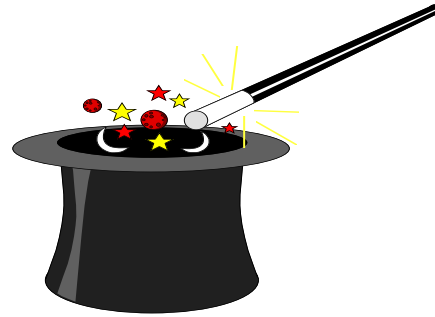

ki si imela
nasmeh cvetov
in oči nebes

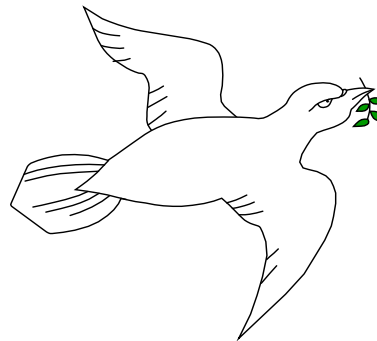
T. Kuntner

DVE MOŽNOSTI NENAVADNEGA POIMENOVANJA = AKTUALIZACIJA

⌘ IZBIRA BESEDE

⌘ PRENESENI BESEDNI POMENI, TROPI

I. IZBIRA BESEDE

⌘ V besedilo vnašamo besede, ki so kakorkoli zaznamovane:

⊞ glede na slovenski knjižni jezik

⊗ neknjižne pogovorne besede

⊗ **“da v prihodnje ne misli v španovijo z italijanskimi komunisti” Delo**

⊗ negativno vrednotenje pomenske vsebine

⊞ Laško ‘ma novo flaško’

⊞ Orto smart

⊞ ... ter Standard and Poor's (*a very poor standard, indeed!*) (B. Videmšek, Delo)

I. IZBIRA BESEDE

☒ glede na slovenski knjižni jezik

žargonizmi

Pridemo v Karlovac
in se pogovarjamo
kako bi igrali
man to man
na dva centra
ali na križ

...
(T. Šalamun)

I. IZBIRA BESEDE

☒ glede na časovno zaznamovanost

☒ arhaizmi

ločitev obeh vojska; bridkost ob svečavi

☒ neologizmi

ženskomrznež postrelil 14 študentk; Kar smo zanemarili, zapravili ali prezehali, bomo morali nadoknaditi.

podarimdobimovec; silan silanizira

I. IZBIRA BESEDE

☒ glede na funkcijsko zvrstnost

Strokovni termini v oglaševanju, psihiatrični v publicistiki ...

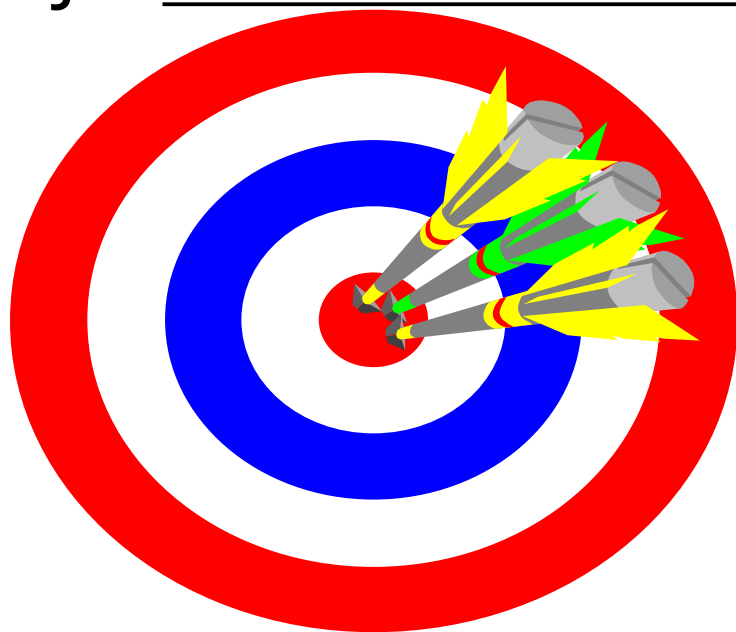
☒ glede na čustveno zaznamovanost

Ljubka vaza je stala na mizici ob oknu.

Veličastna bitja (B. Jež)

I. IZBIRA BESEDE

- ☒ Teh nekaj zgledov ponazarja, da so besede izbrane tako, da so NENAVADNE v govornem okolju, v katerem se pojavijo, zato z njim kontrastirajo. **Aktualizirana raba.**

II. PRENESENI BESEDNI POMENI; TROPI

⌘ TROPOS <gr. preobrat, sprememba

⌘ Sprememba besednega pomena

⌘ Pri vsakem tropu ločujemo tri elemente:

1. prvi pomen besede (pomensko
izhodišče)

☒ običajni pomen besede

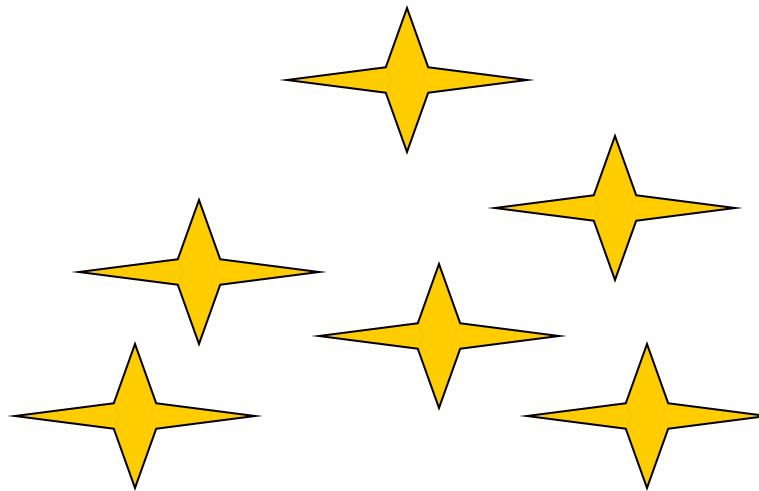
☒ OČI = telesni organ vida

II. PRENESENI BESEDNI POMENI; TROPI

2. preneseni pomen besede (razviden iz
sobesedila):

Tiho, tiho dalje sanja noč z bleščečimi očmi.

OČI = ZVEZDE

II. PRENESENI BESEDNI POMENI; TROPI

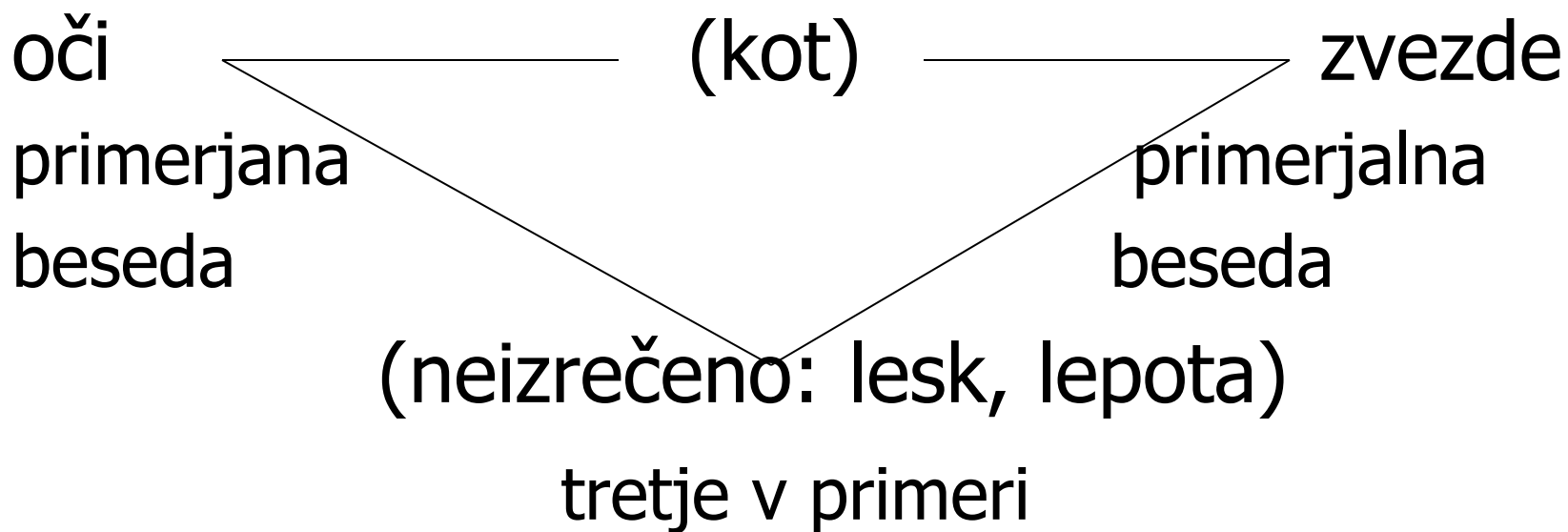

3. tretje v primeri (*tertium comparationis*)

☒ tiste lastnosti, zaradi katerih je pomenska zamenjava sploh mogoča

☒ zvezde = oči: lesk, lepota, bleščavost, čistost

II. PRENESENI BESEDNI POMENI; TROPI

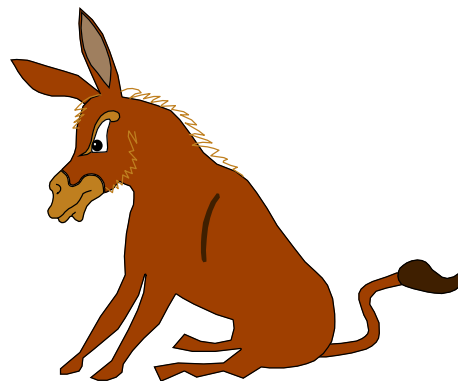

II. PRENESENI BESEDNI POMENI; TROPI

1. PRIMERA ALI KOMPARACIJA

⌘ Pomenski prenos je uresničen kar se da razumsko, natančno in pregledno:

- ☑ Je trmast kot osel.
- ☑ Obstala je kot pribita.

... primera (pa tudi ne)

- ⌘ ... v prsih te je zbolelo, kot bi orjaški košarkar pokleknil nate in ti skušal v goltanec zatlačiti žogo ...; Kakor otrok, ki se ne meni za promet.
(Milan Dekleva, Reševalec ptic, 8, 9)
- ⌘ V poznem poldnevu je zvenel svet, kakor bi nekdo povsem tiho igral na veliko rumeno trobento.
(Nina Kokelj, Milovanje, 1998, 13)
- ⌘ Ob hiši je stala vrsta ogromnih, starih vrb /.../ in na vetrovne dni so valovile v vetru kot duše, ki nimajo kam iti. (Haruki Murakami, 1Q84, 97)

II. PRENESENI BESEDNI POMENI; TROPI

2. PREIMENOVANJE ALI METONIMIJA

- ⌘ Besedo ali BZ nadomesti druga bes. ali BZ.
- ⌘ Med njima obstaja zveza, ki je kakovostne narave.
- ⌘ Nadomestna beseda je s poimenovanim predmetom v realni objektivni zvezi.

Aleš Čar: Pasji tango, 1999, 118

- ⌘ Žvrgolenje gospe Stremšek, spogledljivi pogledi tet in merjenje žensk, nasmeška, ki sta bila Viktorju predstavljena kot Vladimirjeva in Lojzetova žena.
- ⌘ Nadomestna beseda je s poimenovanim objektom v realni, objektivni zvezi.
- ⌘ Jakobson = bližina, ki omogoča zamenjavo.

II. PRENESENI BESEDNI POMENI; TROPI

2. A) PREIMENOVANJE ALI METONIMIJA

a) lastnik z lastnino

Jerasovi so zgoreli do tal.

b) kraj s prebivalci

Ljubljana je praznovala.

c) tvarina z izdelkom

Tod sekla bridka bodo jekla.

II. PRENESENI BESEDNI POMENI; TROPI

č) znamenje/simbol z zaznamovano stvarjo

Zapojte in zavriskajte, spet oljčna
vejica cvete.

d) abstraktno s konkretnim

Plesale lepote Ljubljane so cele.

e) posledica z vzrokom: Zardela je.

II. PRENESENI BESEDNI POMENI; TROPI

f) orodje z delom

Kljub letom še ni odložil peresa.

g) posoda z vsebino

Popila sem pol skodelice.

h) avtor z delom

Bral je Puškina. Posodi mi Korošca.

II. PRENESENI BESEDNI POMENI; TROPI

i) orodje z lastnikom

Pobožni papir mi še nikoli ni bil
posebno naklonjen.

j) čas s tem, kar se v času dogaja

Nov čas prinaša nove iznajdbe.

II. PRENESENI BESEDNI POMENI; TROPI

2. B) SINEKDOHA, SOVZPREJETJE

Zamenjava, ki temelji na odnosu količinske narave:

a) del s celoto

Da imam le streho nad glavo.

Lenega čaka strgan rokav.

II. PRENESENI BESEDNI POMENI; TROPI

b) ednina z množino

Sovražnik je prekoračil mejo.

c) določeno število z nedoločenim

Samo pet minut me počakaj.

II. PRENESENI BESEDNI POMENI; TROPI

2. C) ANTONOMAZIJA; ZAMENJAVA

Zamenjava lastnih imen z občnimi in obratno.

a) občno ime z lastnim: nesmrtni goslač.

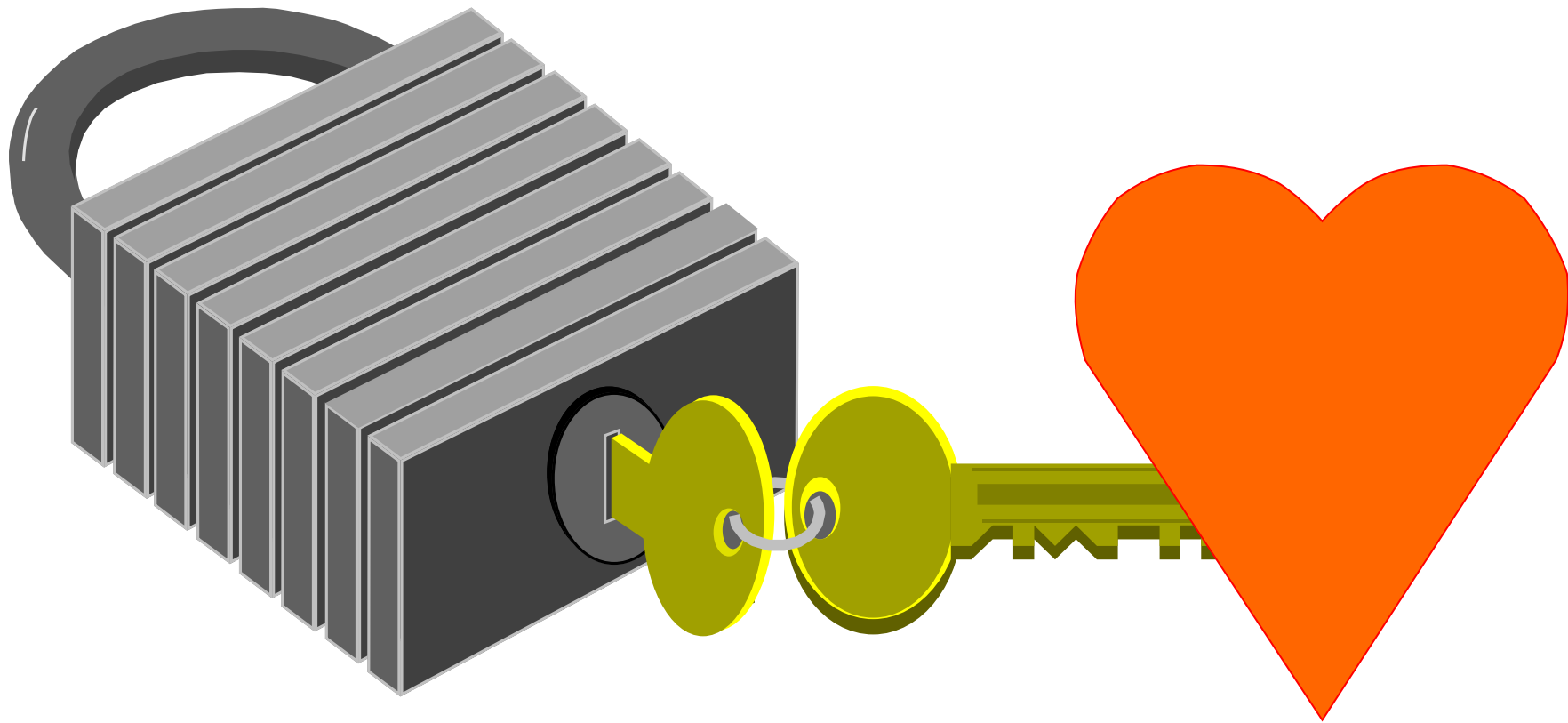
b) lastno ime (pomembne osebe) z občnim imenom: Pravo ksantipo ima za ženo.

II. PRENESENI BESEDNI POMENI; TROPI

- c) prebivalca kakega kraja z najslavnejšo osebo: Celjani v soncu nosijo glavo ...
- č) ime znanega kraja z njegovim ustaljenim pomenom: Če se vam zdi, da niste prišli v paradiž, nikar še ne mislite, da ste prišli v Sodomo.

3. METAFORA

Neumetnostna besedila in estetska funkcija

- ⌘ seminarja: frazemi, metafore v novinarskih besedilih
- ⌘ intenzifikacija stilotvornih pojavov (Tema dneva in prag rabe stilotvornih sredstev)